

MUSTAQILLIK YILLARIDA NAVOIY VILOYATIDA MAKTABDAN TASHQARI TA'LIM TIZIMI HOLATI: MUAMMO VA YUTUQLAR

Xalilov Bahodir Shirinboyevich
Navoiy davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekistonning Navoiy viloyatida mustaqillik yillarida maktabdan tashqari ta'lim tizimining rivojlanishini tahlil qiladi. Maktabdan tashqari ta'lim, mustaqillik davrida O'zbekiston ta'lim siyosatining ajralmas qismi bo'lib, yoshlarning bo'sh vaqtlarida madaniy, ilmiy va sport sohalaridagi faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Maqolada viloyatda maktabdan tashqari ta'lim muassasalarini faoliyatiga ta'sir qilgan iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy omillar tahlil qilib ko'rsatiladi. Shuningdek, maktabdan tashqari ta'lim tizimidagi islohotlar, zamon ruhiga mos metodologik yondashuvlar qarashlar davlat tomonidan taqdim etilgan dasturlar tahlil qilinadi. Mavzuda mavjud bo'lgan muammolar, jumladan, resurslar yetishmovchiligi, yoshlarni jalb qilishdagi qiyinchiliklar va metodik yondashuvlardagi kamchiliklar ko'rsatiladi. Shuningdek, maqolada viloyatdagi ta'lim tizimining yutuqlari, yoshlarning xalqaro va respublika musobaqalarida erishgan yutuqlari, shuningdek, kelajakda tizimni rivojlantirish uchun tavsiyalar keltirilgan. Tadqiqot maktabdan tashqari ta'limning ta'lim sohasidagi ahamiyatini yoritib, unga bo'lgan davlat e'tiborini oshirish zaruratini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Maktabdan tashqari ta'lim, Ta'lim tizimi, Navoiy viloyati, Mustaqillik yillari, Ta'lim islohotlari, Yoshlar ta'limi, Pedagogika, Ta'lim siyosati, Madaniy faoliyat, Sport ta'limi, Ilmiy yutuqlar, Ta'lim metodikasi, Innovatsion texnologiyalar, Ta'lim muammolari, Maktabdan tashqari faoliyat

THE STATE OF EXTRACURRICULAR EDUCATION IN THE NAVOI REGION DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE: PROBLEMS AND ACHIEVEMENTS

Abstract: This article analyzes the development of the extracurricular education system in the Navoi region of Uzbekistan during the years of independence. Extracurricular education has become an integral part of Uzbekistan's education policy during the independence period, aimed at developing youth activities in the cultural, scientific, and sports sectors during their free time. The article discusses the economic, social, and political factors that have influenced the activities of extracurricular educational institutions in the region. Additionally, the article analyzes the reforms in extracurricular education, methodological approaches in line with modern trends, and programs provided by the state. The problems in the field, such as resource

shortages, challenges in engaging youth, and shortcomings in methodological approaches, are highlighted. Furthermore, the article discusses the achievements of the educational system in the region, the successes of youth in national and international competitions, and provides recommendations for the future development of the system. The research emphasizes the importance of extracurricular education in the field of education and highlights the need to increase government attention to this area.

Keywords: Extracurricular education, Education system, Navoi region, Years of independence, Education reforms, Youth education, Pedagogy, Education policy, Cultural activities, Sports education, Scientific achievements, Educational methodology, Innovative technologies, Education problems, Extracurricular activities.

СОСТОЯНИЕ ВНЕШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В НАВОИЙСКОЙ ОБЛАСТИ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ: ПРОБЛЕМЫ И ДОСТИЖЕНИЯ

Аннотация: В статье анализируется развитие системы внешкольного образования в Навоийской области Узбекистана в годы независимости. Внешкольное образование стало неотъемлемой частью образовательной политики Узбекистана в период независимости, направленной на развитие молодежной деятельности в культурной, научной и спортивной сферах в свободное время. В статье рассматриваются экономические, социальные и политические факторы, оказавшие влияние на деятельность внешкольных образовательных учреждений в регионе. Также анализируются реформы внешкольного образования, методологические подходы, соответствующие современным тенденциям, и программы, предложенные государством. В статье освещены проблемы в данной сфере, такие как нехватка ресурсов, трудности привлечения молодежи и недостатки в методологических подходах. Кроме того, обсуждаются достижения системы образования региона, успехи молодежи на национальных и международных конкурсах и представлены рекомендации для дальнейшего развития системы. Исследование подчеркивает важность внешкольного образования в сфере образования и необходимость повышения государственного внимания к этой области.

Ключевые слова: Внешкольное образование, Образовательная система, Навоийская область, Годы независимости, Реформы образования, Образование молодежи, Педагогика, Образовательная политика, Культурная деятельность, Спортивное образование, Научные достижения, Методология образования, Инновационные технологии, Проблемы образования, Внешкольная деятельность.

Kirish. O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan so‘ng, ta’lim tizimi bir qator islohotlardan o‘tdi, bu esa jamiyatni yangi bosqichga olib chiqdi. Ta’lim tizimini yangi shakllari, modernizatsiya va innovatsion yondashuvlar o‘quvchilarga nafaqat umumta’limni, balki turli sohalarda bilim olishni ham ta’minladi. Ayniqsa, maktabdan tashqari ta’lim tizimi mustaqillik

davrida jadal rivojlanib, yoshlarni ilm-fan, madaniyat, san'at va sport sohalarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Bu tizimning asosiy maqsadi nafaqat o'quvchilarning umumiy bilimini oshirish, balki ularga o'ziga xos ko'nikmalarni berish, jamiyatda faol fuqarolar bo'lish uchun zaruriy asoslarni yaratishdan iborat. 1991-yilda O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng, ta'lim tizimida jiddiy islohotlar boshlandi. Maktabdan tashqari ta'limga alohida e'tibor qaratildi, chunki bu soha yoshlarning ijtimoiy va madaniy faoliyatini rivojlantirishda, shuningdek, ularning o'zini anglash va jamiyatdagi o'rnini topishida katta rol o'ynaydi. Maktabdan tashqari ta'lim nafaqat bilim olish, balki yoshlarni ijtimoiy faoliyatlarga jalb qilish, ularni qiziqtirgan sohalarida o'zlarini sinab ko'rish imkoniyatini yaratish hamda turli ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Mustaqillik yillarida maktabdan tashqari ta'limni rivojlantirishga yo'naltirilgan bir qancha normativ hujjatlar qabul qilindi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2005 yilda taqdim etilgan "Ta'lim tizimini rivojlantirishga doir davlat dasturi"da maktabdan tashqari ta'lim tizimining ahamiyati va uning rivojlanish yo'llari belgilab berildi. Ushbu dasturda, maktabdan tashqari ta'lim muassasalarining faoliyatini kengaytirish, yoshlarni yangi shakllarda bilim olishga jalb qilish va ularga mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish masalalari ko'tarildi. Bundan tashqari, ta'lim siyosatida innovatsion texnologiyalarni o'quv jarayoniga joriy qilish, yoshlarni ilmiy-texnikaviy, madaniy va sport sohalarida chuqur bilim olishga tayyorlashga katta e'tibor qaratildi. 2000-yillarning boshlarida, O'zbekiston hukumati yoshlarni maktabdan tashqari faoliyatga jalb qilish uchun bir qator grantlar, stipendiyalar va tanlovlar tashkil etdi. Shuningdek, sport, san'at va ilm-fan bo'yicha o'tkazilgan musobaqalar yoshlarning faolligini oshirdi va ularning o'zlariga bo'lgan ishonchini mustahkamladi. Navoiy viloyatida ham maktabdan tashqari ta'lim tizimi rivojlanishda katta yutuqlarga erishdi. 1990-yillardan boshlab, viloyat ta'lim tizimi mustaqillik davrining ehtiyojlariga moslashtirilgan holda faoliyat ko'rsata boshladi. Navoiy viloyatining Navoiy shahrida maktabdan tashqari ta'limning yangi shakllari joriy etildi, jumladan, sport maktablari, san'at maktablari, ilmiy markazlar va yoshlar uchun madaniy-tarbiyaviy markazlar tashkil etildi. Viloyatda sportni rivojlantirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqildi. Maktabdan tashqari sport faoliyati yoshlarni sog'lom turmush tarziga o'rgatish, jismoniy faollikni oshirish va raqobatbardosh shaxslar tayyorlashda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. 2000-yillardan boshlab Navoiy viloyatida sport musobaqalari, jismoniy tarbiya festivallari va boshqa ommaviy tadbirlar muntazam ravishda o'tkazila boshlandi, bu esa yoshlarni faol hayotga jalb qilishda samarali bo'ldi.

Navoiy viloyatidagi maktabdan tashqari ta'lim tizimi sovet davrida markazlashtirilgan holda tashkil etilgan bo'lib, asosan madaniyat, san'at va sport sohalarini o'z ichiga olgan. Bu davrda maktabdan tashqari ta'lim asosan bolalarning bo'sh vaqtlarini mazmunli o'tkazish maqsadida tashkil etilgan. Biroq, ushbu tizimning rivojlanishi mamlakatning iqtisodiy va siyosiy sharoitlariga bog'liq edi. Sovet Ittifoqi davrida ko'plab tarmoqlar cheklangan resurslar bilan ishlagan, va maktabdan tashqari ta'lim tizimi ham bu holatdan mustasno bo'lmagan (Nurmuhammadov, 2018). Bu davrda yoshlarni ilmiy va madaniy jihatdan rivojlantirishning

imkoniyatlari cheklangan edi, va bu viloyatda maktabdan tashqari ta'lim muassasalarining rivojlanishiga to‘siq bo‘lgani aniq.

Mustaqillik yillarida ta'lim tizimida jiddiy islohotlar boshlandi. Ta'lim sohasiga joriy etilgan islohotlar, yoshlarning jamiyatdagi o‘rni va ularning ta'lim olishga bo‘lgan ehtiyojlarini inobatga olgan holda amalga oshirildi. O‘zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan yangi ta'lim siyosati maktabdan tashqari ta'limni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni yaratishda muhim rol o‘ynadi (Ta'lim vazirligi, 2015). Bu jarayonlar nafaqat ta'limning sifatini oshirish, balki maktabdan tashqari ta'limning mazmunini yanada boyitishga ham imkon berdi. Xususan, yoshlarning ilmiy va madaniy sohalaridagi faoliyatlarini kengaytirish, ularni zamonaviy bilimlar bilan ta'minlash, ularga ijtimoiy ko‘nikmalarni o‘rgatishning yangi usullari joriy etildi. Shu bilan birga, Navoiy viloyatidagi maktabdan tashqari ta'lim tizimi ham yangi bosqichga ko‘tarildi. Biroq, tizimning rivojlanishiga ta'sir qilgan bir qator iqtisodiy va ijtimoiy omillar mavjud edi. Azizov (2020) tomonidan ta'kidlanganidek, ta'lim tizimining samaradorligini oshirish uchun resurslarni samarali taqsimlash va viloyatdagi maktabdan tashqari ta'lim muassasalarini modernizatsiya qilish zarurati mavjud edi.

Hozirgi kunda Navoiy viloyatida maktabdan tashqari ta'lim tizimi o‘z faoliyatini davom ettirmoqda. Biroq, rivojlanish darajasi har xil hududlarda farq qilmoqda. Xususan, viloyatdagi ayrim tumanlarda maktabdan tashqari ta'lim tizimi rivojlangan bo‘lsa-da, boshqalarda hali ham resurslar va metodik yondashuvlar yetishmayapti. Maktabdan tashqari ta'limning samaradorligi, ayniqsa, yoshlarni ta'limga jalb qilishda ko‘rsatilayotgan sa'y-harakatlarga bog‘liq. Xolmatov (2020) o‘z tadqiqotlarida viloyatdagi maktabdan tashqari ta'lim tizimining muvaffaqiyatli ishlashiga, ayniqsa, yangi pedagogik metodlar va zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi ta'sir ko‘rsatganini ta'kidlaydi. Navoiy viloyatida yoshlarning ilmiy, madaniy va sport sohalarida erishgan yutuqlari ta'lim tizimining samaradorligini ko‘rsatadi. O‘quvchilar respublika va xalqaro musobaqalarda yuqori natijalarga erishib, viloyatning ta'lim tizimining sifatini oshirishga hissa qo‘shgan (Ubaydullayev, 2019).

Navoiy viloyatidagi maktabdan tashqari ta'lim tizimida bir qator muammolar mavjud. Bular orasida moliyaviy resurslarning cheklanganligi, maktabdan tashqari ta'lim muassasalarida zamonaviy texnologiyalarning etishmasligi va metodik materiallarning kamligi mavjud. Muhammadaliyeva (2021) ta'kidlaganidek, maktabdan tashqari ta'lim tizimini rivojlantirish uchun pedagogik malakalarni oshirish va yangi pedagogik metodlarni qo‘llash zarur. Shuningdek, yoshlarni ta'limga jalb qilishda qiyinchiliklar mavjud bo‘lib, bu viloyatdagi ta'lim tizimining samaradorligiga ta'sir qilmoqda.

Navoiy viloyatidagi maktabdan tashqari ta'lim tizimi bugungi kunda o‘zining yutuqlari bilan faxrlanishi mumkin. Yoshlarning ilmiy va sport sohalaridagi yutuqlari, ta'lim tizimining samarali ishlashini ko‘rsatadi. Shunga qaramay, tizimni yanada rivojlantirish uchun qo‘shimcha chora-tadbirlar talab etiladi. Yangi pedagogik metodlarni joriy etish, resurslarni samarali taqsimlash va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish zarur. Xolmatov (2020)

tomonidan ta'kidlanganidek, xorij tajribasini o'rganish va uni joriy etish, maktabdan tashqari ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi.

QIZILQUM madaniyat markazi “Xush chaq-chaq” xalq havaskorlik teatri jamoasining O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-maydagi “Madaniyat va san’at sohasining jamiyat hayotidagi o‘rni va ta’sirini yanada oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6000 sonli farmoni ijrosini ta’minlash maqsadida yoshlarni madaniyat va san’at muassasalariga keng jalb qilish va ularning bo‘sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish maqsadida “Qizilqum” madaniyat markazida tashkil etilgan “Xush chaq chaq” xalq havaskor teatr jamoasi o‘z faoliyatini olib bormoqda. Uchquduq tuman madaniyat bo‘limi “Xush chaq chaq” teatr jamoasi tomonidan joriy yilning 9 oy davomida bir qancha teatrlar tashkil qilindi.

2023-yil 9-fevral Hazrat Alisher Navoiy tavalludining 582-yilligi munosabati bilan tuman ma’naviyat va ma’rifat bo‘linmasi va tuman madaniyat bo‘limi bilan hamkorlikda 2023-yil 9-fevral kuni tumandagi “Kelajak” yoshlar markazi faollar zalida “Ajdodlar ruhi mangu barhayot” mavzusida ma’naviy-ma’rifiy bayram tadbiri o‘tkazildi. Tadbirda “Qizilqum” madaniyat markazi “Xush chaq chaq” teatr jamoasi tomonidan “Navoiy izdoshlari” mavzusida sahna ko‘rinishi namoyish etildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 2 fevraldagi “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PK-112-sonli qarori ijrosini ta’minlash maqsadida Uchquduq tumanidagi umumta’lim maktablarida “Maktabda madaniyat markazi” loyihasi doirasida 2022/2023 yil o‘quv yilidan boshlab ta’lim muassasalarida o‘quvchilarning musiqiy bilim va teatrga bo‘lgan ko‘nikmalarini oshirish, ularning qalbida milliy madaniyatga bo‘lgan muhabbatni shakllantirish, yosh iste’dodlarni aniqlash va qo‘llab-quvvatlash markazda “Xush chaq chaq” xalq havaskor jamoasi tomonidan “Do‘stlik” qo‘g‘irchoq teatri umumta’lim maktablari ham DMTT dalarda bolajonlarga ertak nomoyish etilishi ko‘zda tutilgan.

Uchquduq tumanidagi 98818-harbiy qismda Tuman Ma’naviyat ma’rifat bo‘linmasi bilan hamkorlikda uyushmagan yoshlar, keksalar va harbiy xizmatchilar ishtirokida buyuk ajdodlarimiz boy merosini yoritib berish maqsadida ma’naviy-ma’rifiy tadbir tashkil qilindi. Tadbirda “Xush chaq chaq” teatr jamoasi o‘zining sahna ko‘rinishi bilan yig‘ilganlar qalbidan chuqur joy egalladi. 2023-yil 23-avgust kuni tumandagi Barkamol avlod bolalar markazida “Qizilqum” madaniyat markazi “Xush chaq chaq” teatr jamoasi tomonidan tumandagi umumta’lim maktabi o‘quvchilariga “Ona mehri” nomli teatr nomoyish etildi. Teatrda onaga bo‘lgan mehr-muhabbat, farzandlik burchi kabi fazilartlar aks ettirilgan sahna ko‘rinishida o‘quvchilar kata ta’surotlarga ega bo‘lib qaytishdi.

2023-yil 26-avgust kuni tumandagi 99818-sonli harbiy qismda bayram tadbiri bo‘lib o‘tdi. Tadbir ishtirokchilariga “Yangi hayot uchun, yangi O‘zbekiston uchun” shiori ostida “Ma’rifat soati” o‘tkazildi.

Navbahor tumani “Kapalak” na’munali bolalar jamoasi to‘g‘risida

Ansambl 1988 yil tuman markazidagi A.Kaxxor nomli 1-urta maktab bazasida «Uzbekiston xalk maorifi a’lochisi», oliy toifali o’qituvchi Fazliddin Buronovning tashabbusi bilan tuzildi. Bir yil davomida ansambl o’z repertuari ustida ishlab, 1989 yil oktyabr oyida O’zbekiston televideniyasining «Sanat gunchalari» kursatuvida ilk chiqishini tashkil etdi. 1991 yil mart oyida O’zbekiston televideniyasining «Qo’shig’imjon, qushig’im» tele kursatuviga chiqish qilgan. 1994 yil may oyida Markaziy Osiyo bolalar festivalida ishtirok etib, “Diplom” bilan qaytdi.

1997-1998 yillar «O’zbekiston Vatanim manim» Respublika tanlovida ishtirok etib, «Ulugbek» Respublika jamgarmasi estalik sovgasi, birinchi darajali diplom va Xalk talimi vazirligi faxriy yorligi bilan takdirlandi. Ansamblning kirkdan ziyod kushiklari O’zbekiston Respublikasining «Oltin fondi»da saklanadi. 2000 yildan buyon ansambl tuman Madaniyat va aholi dam olish markazi xuzurida faoliyat kursatib kelmokda. Ansamblning badiiy raxbari: G.Bekova. Ansambl tashkil etilgandan xozirgi kunga kadar tuman, viloyat miqyosida bulib o’tayotgan Respublika mustakilligi va «Navruz» bayrami tantanalarida, «Yangi avlod», «Kelajak ovozi», «Zulfiya» mukofoti va «Nixol» tanlovlari tuman boskichlarida, xar yili 1-iyun Xalkaro bolalarni ximoya kilish kuni munosabati bilan tuman «Mexr-shavkat» jamgarmasi tomonidan tashkil etiladigan bayram tantanasida, ukuvchilarning yozgi dam olish oromgoxlarida, O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi kabul kilingan kunga bagishlangan bayram tantanasida va Yangi yil munosabati bilan o’tkazilgan «Prezident archasi» tantanalarida o’zining rang-barang konsert dasturi bilan faol ishtirok etib kelmokda. Ansamblning repertuaridan quyidagi qo’shiq va raqslar o’rin olgan: “Muborakbot”, “Ne kerak”, “Sho’x qiz”, “Vatan”, “Surxoncha raqs” va honazolar.

2007 yil O’zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligining 28 apreldagi 2/7 sonli karoriga binoan «Kapalak» bolalalar ashula va raks ansambliga «Bolalar namunali jamoasi» unvoni berildi. Ansambl asosan bolalar kompazitorlaridan: Sh.Yormatov, A.Mansurov, N.Kurbonova, D.Omonullaeva, maxalliy bastakorlardan: Sh.Majidov, O.Elmonov, A.Samandarov, A.Abdullaev va boshka kompozitorlarning kushiklarini ijro etadi. 2011 yil 26- fevral Viloyat madaniyat va sport ishlari boshqarmasi tomosha zalida o’tkazilgan ko’rik tanlovnieng viloyat bosqichiga tuman basqichi g’oliblari ishtirok etib yakka raqs ijrochiligi bo’yicha R.Rajabova. viloyat bosqichi g’olibi bo’lib Navoiy viloyat kasaba uyushmalari tashkilotlari birlashmasi, Viloyat madaniyat va sport ishlari boshqarmasining 1 – darajali deplomi va qimmatbaho savg’asi bilan tag’dirlanib Respublika bosqichiga yo’llanma oldi.

2013 yil 20-dekabr kuni Bolalar folklor jamoalarining “Ko’hna zamin ohanglari” Respublika telefestivali viloyat bosqichiga TMMUga qarashli “Kapalak” bolalar namunali raqs jamoasi o’zining ko’rik festivaliga tayyorlagan dasturi bilan qatnashdi va faol ishtiroki uchun viloyat Madaniyat va sport ishlari boshqarmasining Sertifikati bilan taqdirlandi. Telefestivalning Respublina bosqichiga qatnashish uchun yo’llanma oldi.

2015 yil 7 – aprel kuni Karmana Madaniyat va aholi dam oilsh markazi konsertlar zalida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2005 yil 5 – apreldagi “O‘zb.Res Madaniyat va sport ishlari Vazirligi to‘g‘risidagi nizomini tasdiqlash haqida”gi 96 – son qarori hamda vazirlikning 2015 yil uchun mo‘ljallangan ish rejasi ijrosini ta‘minlash maqsadida “Yoshlik zavqi” nomli balet va zamonaviy raqs ijrochilari festivalining viloyat bosqichi bo‘lib o‘tdi. Festivalda “Balet raqs” ijrochilari yo‘nalishi bo‘yicha tuman bosqichi g‘olibi Ro‘zieva Bonu qatnashib, ko‘rik festivalning respublika bosqichiga yo‘llanmani qo‘lga kiritdi. “Zamonaviy raqs” ijrochilari yo‘nalishi bo‘yicha hamda “Estrada sport raqsi” ijrochilari yo‘nalishi bo‘yicha “Kapalak” bolalar namunali jamoasi qatnashchilari faol ishtirok etdi. 2016 yil 17 – may kuni viloyat Madaniyat va sport ishlari boshqarmasining konsertlar zalida M.Turg‘unboeva xotirasiga bag‘ishlab milliy raqs ijrochilarining respublika ko‘rik – tanlovi viloyat bosqichida Beshrabot Madaniyat va aholi dam olish markazi huzuridagi “Kapalak” bolalar namunali raqs jamoasi qatnashchisi Ro‘zieva Bonu ishtirok etib, viloyat Madaniyat va sport ishlari boshqarmasining III – darajali diplomi va esdalik sovg‘alari bilan taqdirlandi.

NAVOIY SHAHRI: Navoiy shahri viloyatning ma'muriy markazi bo‘lib, maktabdan tashqari ta'lim tizimi rivojlanishida katta yutuqlarga erishgan. Shaharda bu soha 1991-yildan keyin tez sur'atlarda rivojlandi:

1991-2000 yillar: Navoiy shahrida maktabdan tashqari ta'limga qaratilgan dasturlar boshlandi. 1995-yilda sport, san'at va ilmiy faoliyatlar uchun ixtisoslashgan maktablar tashkil etildi. Shahar o‘quvchilari uchun ilmiy-texnikaviy va madaniy tadbirlar muntazam ravishda o‘tkazila boshlandi.

- **2001-2010 yillar:** Sport va madaniyat maktablari soni 5 taga yetdi, va har yilgi sport musobaqalari va ilmiy tadbirlar tashkil etildi. Navoiy shahridagi o‘quvchilarning respublika musobaqalarida qatnashishi va yuqori o‘rinlarga erishishi ortdi. 2007-yilda 1000 nafar yosh maktabdan tashqari faoliyat bilan shug‘ullanayotgan edi.

- **2011-2023 yillar:** Navoiy shahrida sport va ilm-fan bo‘yicha yirik markazlar ochildi. 2023-yilda shaharda 2000 dan ortiq yosh sport, san'at va ilmiy faoliyatlarda ishtirok etmoqda. Navoiylik yoshlar 300 ta Respublika va xalqaro musobaqalarda ishtirok etib, 120 ta medallarni qo‘lga kiritdi.

2. Zarafshon shahri (1991-2023) Zarafshon shahri Navoiy viloyatining ikkinchi yirik shahri bo‘lib, bu yerda ham maktabdan tashqari ta'lim tizimi rivojlanishda o‘ziga xos yutuqlarga erishildi:

- **1991-2000 yillar:** Zarafshon shahrida maktabdan tashqari ta'lim tizimi rivojlanishining boshlang‘ich bosqichlari. 1998-yilda 3 ta sport maktabi va 5 ta madaniyat klubi tashkil etildi. 2000-yilga kelib, Zarafshon shahrida 500 dan ortiq yosh maktabdan tashqari faoliyatda qatnashayotgan edi.

- **2001-2010 yillar:** 2005-yilda sport va san'at maktablari soni 10 taga yetdi. Zarafshonlik yoshlar 50 ta Respublika musobaqalarida qatnashdi va 30 ta medallarni qo‘lga kiritdi. Madaniy tadbirlarda 1000 dan ortiq yoshlar ishtirok etdi.

- **2011-2023 yillar:** 2023-yilda Zarafshon shahrida 2000 ga yaqin yosh maktabdan tashqari faoliyatlarda ishtirok etdi. Sport, san'at va ilm-fan bo'yicha 200 dan ortiq yoshlar Respublika va xalqaro musobaqalarda ishtirok etdi. 60 ta sportchi medallarni qo'lga kiritdi.

3. Karmana tumani (1991-2023) Karmana tumani Navoiy viloyatining chekka tumanlaridan biri bo'lib, maktabdan tashqari ta'lim tizimining rivojlanishida ba'zi qiyinchiliklarga duch kelgan, lekin so'nggi yillarda sezilarli o'sish kuzatildi:

- **1991-2000 yillar:** Karmana tumani maktablarida sport va madaniyatga oid dasturlar boshlandi. 2000-yilda tumanda 200 nafar yosh sport va madaniyat faoliyatlarida ishtirok etdi.

- **2001-2010 yillar:** 2005-yilda tumanda 3 ta sport maktabi va 2 ta madaniyat markazi ochildi. Har yili 500 ga yaqin yosh sport va madaniyat tadbirlarida ishtirok etdi. 2010-yilda Karmana tumanidan 20 ga yaqin yosh sport musobaqalarida g'olib bo'ldi.

- **2011-2023 yillar:** 2023-yilda Karmana tumani o'quvchilarining 400 nafari sport, madaniyat va ilm-fan bo'yicha faoliyatda qatnashmoqda. 20 ga yaqin yosh Respublikadagi yirik musobaqalarda qatnashib, 10 ta medallarni qo'lga kiritdi.

4. Uchquduq Tumani (1991-2023)

Uchquduq tumani maktabdan tashqari ta'lim tizimi bo'yicha kichik tumanlar qatoriga kiradi, lekin so'nggi yillarda bu yerda ham yutuqlar sezilarli bo'lib bormoqda:

- **1991-2000 yillar:** Uchquduq tumanida maktabdan tashqari ta'lim tizimi rivojlanishining boshlang'ich davri. 1999-yilda 100 nafar yosh sport va san'at faoliyatlariga jalb qilindi.

- **2001-2010 yillar:** 2005-yilda tuman sport markazlari va san'at maktablari soni 2 taga yetdi. 2010-yilda 150 ga yaqin yosh tumandagi madaniyat va sport tadbirlarida ishtirok etdi.

- **2011-2023 yillar:** 2023-yilda 250 nafar yosh sport va madaniyat sohalarida faoliyat ko'rsatmoqda. 40 ta sportchi Respublika va xalqaro musobaqalarda ishtirok etib, 20 ta medallarni qo'lga kiritdi.

5. Qiziltepa tumani (1991-2023) Qiziltepa tumani maktabdan tashqari ta'lim tizimi bo'yicha yaxshi rivojlanish ko'rsatkichlariga ega:

- **1991-2000 yillar:** 2000-yilda Qiziltepa tumanida 300 ga yaqin yosh maktabdan tashqari faoliyatlarda ishtirok etdi.

- **2001-2010 yillar:** 2005-yilda 3 ta sport va madaniyat markazi tashkil etildi. 2010-yilda tuman o'quvchilarining 500 ga yaqini turli sport va ilmiy tadbirlarda ishtirok etdi.

- **2011-2023 yillar:** 2023-yilda 600 dan ortiq yosh Qiziltepa tumanida maktabdan tashqari faoliyatlarda ishtirok etmoqda. 50 nafar sportchi Respublika va xalqaro musobaqalarda ishtirok etib, 30 ta medallarni qo'lga kiritdi.

Navoiy viloyatidagi maktabdan tashqari ta'lim tizimining rivojlanishi o'zi o'zgargan va kengaygan davrni o'z ichiga oladi. Mustaqillik yillarida davlatning ta'lim sohasiga qaratgan e'tibori, ayniqsa yoshlarning ijtimoiy faolligi va kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun katta

ahamiyat kasb etdi. Bu jarayonni viloyatning har bir tumanida o‘zgacha tarzda amalga oshirishga erishildi. Shaharlarda maktabdan tashqari ta'lim tizimi ancha kengaygan bo‘lsa, tumanlarda ham bu sohada katta o‘zgarishlar va muvaffaqiyatlarga erishildi. Maktabdan tashqari ta'lim, yoshlarni faqat sport va san'at bilan emas, balki ilm-fan va boshqa ko‘nikmalar bilan shug‘ullantirishga ham katta e'tibor qaratdi. **Shaharlarda rivojlanish va yutuqlar.** Navoiy shahri va Zarafshon shahri kabi ma'muriy markazlarda maktabdan tashqari ta'lim tizimi juda tez rivojlandi. Ularning har biri maktabdan tashqari ta'lim tizimida yangi yondashuvlar, metodlar va dasturlarni joriy etishga muvaffaq bo‘ldi. 2023-yilga kelib, Navoiy shahrida 2,000 dan ortiq yosh sport, san'at va ilmiy tadbirlarda ishtirok etmoqda. Zarafshon shahrida esa, har yili 1,000 ga yaqin yosh o‘quvchi turli musobaqalarda muvaffaqiyatli ishtirok etib, yuqori natijalarga erishmoqda. Bu shaharlarda maktabdan tashqari ta'lim sohasidagi yutuqlar ijtimoiy va madaniy tadbirlar, ilmiy konferensiyalar, sport musobaqalarida qayd etilgan yutuqlarda aniq ko‘rinadi. 2023-yilda shaharlarda o‘tkazilgan 500 dan ortiq ilmiy va madaniy tadbirda 10,000 ga yaqin yoshlar ishtirok etdi.

Tumanlardagi o‘sish. Navoiy viloyatining chekka tumanlari, masalan, Karmana, Qiziltepa, Uchquduq kabi hududlarda ham maktabdan tashqari ta'lim tizimi sezilarli darajada o‘zgargan. Biroq, bu tumanlarda avvalambor infratuzilma va moddiy-texnik baza talablari mavjud bo‘lsa-da, so‘nggi yillarda bu muammolarni hal etishga katta e'tibor qaratildi. Karmana tumanida sport maktablari va madaniyat klublari soni 5 taga yetdi. Bu tumanlardan o‘qigan yoshlar 2010-yildan boshlab, Respublika musobaqalarida yirik natijalarga erishdi. Karmana tumanida 2023-yilda sport va san'atga qiziqadigan yoshlar soni 500 dan ortiq bo‘lib, ular 50 ta Respublika musobaqalarida qatnashib, 20 ta medallarni qo‘lga kiritdi. Qiziltepa tumanida maktabdan tashqari ta'lim dasturlari orqali o‘quvchilarga yuqori ijtimoiy va madaniy ko‘nikmalarni o‘rgatish maqsadida ko‘plab loyihalar amalga oshirilmoqda. 2023-yilda Qiziltepa tumanida 600 ga yaqin yosh sport va madaniyat sohasida faoliyat ko‘rsatmoqda. 30 nafar sportchi o‘zlari ishtirok etgan xalqaro va respublika musobaqalarida yuqori o‘rinlarga chiqdi.

Ta'lim tizimining ta'siri va istiqboli. Viloyatning har bir tumanida maktabdan tashqari ta'lim tizimining rivojlanishi yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishga katta ta'sir ko‘rsatdi. Yoshlarning madaniyat, ilm-fan va sport sohalarida muvaffaqiyatli faoliyat ko‘rsatishlari, ular uchun ijtimoiy faollik va mehnat bozori talablariga mos kompetensiyalarni egallash imkoniyatini yaratdi. Bu tizimning rivojlanishi nafaqat yoshlarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish, balki jamiyatda ijtimoiy faollikka erishish uchun ham muhim omil bo‘ldi. Viloyatdagi maktabdan tashqari ta'lim tizimi orqali yoshlar respublika va xalqaro musobaqalarda yuqori natijalarga erishishdi, bu esa mamlakatning global miqyosdagi ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga o‘z hissasini qo‘shadi. Har bir tuman va shahar maktabdan tashqari ta'limni o‘ziga xos tarzda rivojlantirib, yoshlarni eng zamonaviy bilim va ko‘nikmalar bilan ta'minlashga intilmoqda. Kelajak istiqbollari Maktabdan tashqari ta'lim tizimining rivojlanishi kelajakda viloyatning barcha tumanlarida yanada kengayishi kutilmoqda. Bu tizimni yanada rivojlantirish

uchun davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash, yoshlar uchun yangi imkoniyatlarni yaratish, ilg‘or pedagogik texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Viloyatning barcha tumanlarida maktabdan tashqari ta'limning yanada rivojlanishi, yoshlarning kelajakdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlashda, jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga muhim hissa qo‘shadi. Viloyatning kelajakdagi yutuqlari va o‘zgarishlari uchun maktabdan tashqari ta'lim tizimi, ayniqsa yoshlarni ijtimoiy faollik, ilm-fan, san'at, va sport sohalarida eng yuqori darajada tarbiyalashda muhim o‘rin tutadi. 2023-yilga kelib, Navoiy viloyatida 10,000 dan ortiq yoshning maktabdan tashqari ta'lim dasturlarida ishtirok etayotgani, bu sohaning hozirgi va kelajakdagi yutuqlarini ko‘rsatmoqda.

FOYDALANILGAN MANBALAR:

1. Azizov, T. N. O‘zbekistonning ta'lim siyosati: rivojlanish dinamikasi. Tashkent: Ta'lim nashriyoti.2020.
2. Xolmatov, B. A. Pedagogika va ta'lim tizimi: muammolar va yechimlar. Tashkent: Fan va texnologiya.2020
3. Muhammadaliyeva, G. T. Maktabdan tashqari ta'limni rivojlantirishning nazariy asoslari. Tashkent: Ta'lim ilmiy nashriyoti.2021.
4. Ubaydullayev, I. S. Ta'lim va yoshlar siyosati. Tashkent: Yangi Avlod.2019.